

Asociațiile românești din Torino: o radiografie actuală

Ofelia ICHIM

Comunitatea românilor din Torino (și din regiunea Piemonte) este foarte numeroasă: numărul românilor înregistrați oficial în 2007, inclusiv minori, a fost de 86.718 persoane, în regiunea Piemonte ajungând la 127.363 (Pittau, Ricci, Silj 2008: 323). Românii sunt urmați de marocani și de albanezi, însă într-un procentaj mult mai scăzut.

În timpul celor două deplasări la Torino efectuate până în prezent, echipa interdisciplinară a cercetătorilor ieșeni care lucrează la grantul *Emigranți din România la Torino (1989-2006) – O abordare cultural-antropologică*, finanțat de Ministerul Afacerilor Externe ca urmare a proiectului propus de Asociația Culturală „A. Philippide”, a discutat cu autoritățile române de la Consulatul general al României la Torino, cu autoritățile italiene din Primăria torineză, cu reprezentanți ai „Caritas” Torino, cu președinții asociațiilor culturale românești din Torino și din regiunea Piemonte, cu preoții români de diferite confesiuni religioase, cu scriitori și artiști plastici români stabiliți în Torino, cu ziariști (inclusiv specialistul care se ocupă de site-ul Primăriei și de cel al Consulatului român), cu cadrele didactice de la Facultatea de Litere a Universității din Torino, cu dl. Pietro Cingolani (cercetător pe probleme de imigrație în cadrul FIERI – *Forum Internazionale Europeo di Ricerche sull’Immigrazione*), cu profesori angrenați în susținerea cursului de civilizație, limbă și cultură română în școlile torineze, cu alte persoane cu studii superioare care fie că își exercită profesia, fie că prestează munci necalificate, cu studenți de origine română care, deși studiază la alte facultăți ale Universității sunt interesați să frecventeze cursurile de limba română de la Facultatea de Litere, cu muncitori și mici întreprinzători români. Se conturează o imagine dinamică a comunității românești din zonă, cu o capacitate și disponibilitate puternică de integrare, în ciuda unor obstacole legislative.

S-au continuat cercetările începute în prima etapă a proiectului, cea din anul 2007, când a avut loc o primă radiografiere a comunității românești din zonă, cu preponderență prin stabilirea unor contacte la nivel oficial, cu reprezentanți ai asociațiilor românești, ai bisericii (diferite confesiuni ale românilor din Torino), ai mass-media, ai Consulatului general român din Torino. Dar, spre deosebire de etapa anterioară, în timpul deplasării din 2008 s-a avut în vedere realizarea unui număr cât mai mare de interviuri narative cu români aflați pe diferite paliere socio-profesionale pentru a cunoaște în mod direct problemele sociale, economice, culturale, lingvistice cu care s-au confruntat în procesul integrării în societatea-țintă. Totodată, s-a aprofundat dialogul cu reprezentanți ai Consulatului României la Torino, cu reprezentanții Primăriei din Torino, cu reprezentanți ai asociațiilor românești, cu clerici ai diferitelor confesiuni prezente în zonă (ortodocși, catolici, adventiști,

evangheliști), cu cadre didactice din învățământul mediu și universitar, precum și cu specialiști italieni pe probleme de imigrație care s-au ocupat de situația comunității românești din zona Torino, în vederea prezentării cât mai veridice a coordonatelor culturale, socio-lingvistice, economice care marchează viața românilor din Torino. S-a procedat și la completarea unor chestionare de către cei intervievați în vederea definirii parametrilor problemelor de comunicare între români și cauzele ce stau la originea acestor probleme, gradului de păstrare a limbii și obiceiurilor în mediul aloglot, conturării profilului psihologic al celor aflați în situația de emigranți, păstrarea legăturilor cu țara de origine, perceperea situației socio-economice actuale din România și intenția de a reveni definitiv sau doar temporar în România.

În stabilirea parametrilor culturali și sociali între care se desfășoară viața comunității românești din Torino, un rol important le-au avut întrevederile cu președinții asociațiilor românești „Frăția”, „Bucovina”, „Carpatina” (promotoare a ziarului româno-italian „Obiectiv”), „Dacia” (din Borgaro), „Ovidio” (din Chieri), cu reprezentanții bisericii, cu cele două cadre didactice care pun în practică proiectul M.E.C. al cursului de cultură și civilizație românească în școlile torineze, cu studenții români din Universitatea din Torino, cu pictorița Mariana Păpară (care a deschis prima galerie de artă românească din Italia fiind, totodată, președintele Asociației Artistice Internaționale „Aripa”), cu sculptorul Ionel Alexandrescu (deținător al multor premii italiene pentru operele sale artistice), cu scriitori români lansați în spațiul cultural lingvistic italian (Valeria Mocănașu, Mihai Butcovan, Viorel Boldiș), precum și cu un mare număr de persoane cu studii de nivel mediu și cu vârste diferite. Un schimb util de perspective și de metodologie de abordare a fenomenului migraționist românesc l-a constituit discuția avută cu cercetătorul Filippo Laurenti de la Laborator Creativo din Torino, interesat de promovarea rezultatelor echipei sale în încercarea de a intermedia o percepere socială adecvată a comunității românești în raport cu celelalte comunități migraționiste torineze precum și în raport cu societatea gazdă. Ne-am bucurat că am asistat „în direct” la demararea unui proiect al Asociației „Bucovina” de a prezenta într-un liceu important torinez o serie de cinci documentare despre România pentru a-i face pe elevi să înțeleagă și să respecte țara din care provine cea mai mare comunitate de imigranți, la ora actuală, din Piemonte și Torino. Printre elevii care au participat la vizionarea primului film și, apoi, la discuții, s-au aflat adolescenți italieni, români, albanezi, peruani, argentinieni, moldoveni din Republica Moldova, liceul respectiv fiind frecventat de copii provenind din rândul minorităților care locuiesc în Torino. În timpul deplasării din 1–22 noiembrie 2008, am luat legătura și cu Francesco Vieti, autorul cărții *Torino è casa nostra* (însușind mărturii despre integrarea tuturor minorităților naționale din Torino), precum și cu d-na Violeta Popescu, autoarea cărții *Personalità romene in Italia. Interviste. Storie ed esperienze*. Toate aceste mărturii înregistrate cu ajutorul reportofonului, informațiile scrise privind statutul și activitatea asociațiilor, mass-media românească, răspunsurile la chestionare vor constitui o bază de date care va deveni un punct de plecare și un instrument de lucru pentru factori de răspundere în elaborarea politicilor culturale necesare prezervării și promovării spiritualității românești în comunitățile-țintă, această bază de date constituind, în același timp, și o importantă sursă de informații pentru specialiștii interesați de problematica migraționistă.

Asociația italo-română „Frăția” a fost constituită în anul 2003, din voința unor persoane italiene și române care de mai mult timp simțeau nevoia de a crea un punct de referință și de întâlnire pentru toți românii care se găsesc la Torino și care muncesc acolo. Activitățile în favoarea imigranților au fost realizate de către diverși operatori care au acumulat o vastă și profundă competență, mai ales în privința legilor pentru imigrație, dar și de către imigranții înșiși, care după ce au primit sprijin în rezolvarea problemelor lor, s-au implicat, la rândul lor, în a oferi și altora aceleași oportunități. Printre alte activități desfășurate de asociație amintim: demararea procedurilor de regularizare a prezenței în teritoriu și a muncii, aplicarea corectă a legilor și decretelor de către autoritățile italiene, a practicilor cu privire la întregirea familiei, promovarea și integrarea familiilor române în realitatea italiană și torineză, prin intermediul învățării limbii italiene, a conservării memoriei, a istoriei, a cunoașterii culturii românești. Aceste obiective au fost realizate prin intermediul colocviilor de sprijin psihologic, a consilierii legale cu privire la dreptul familiei, prin proiecte individuale orientate către o integrare adecvată.

Devenind o comunitate recunoscută în Italia și în Piemonte, asociația și-a extins preocupările și asupra mediului școlar, fiind tot mai mult solicitată pentru a oferi sprijin copiilor cu probleme de adaptare la viața școlară din Italia, precum și sprijin lingvistic pentru cei de-abia sosiți din România care, deși bine pregătiți profesional, sunt, de multe ori, dezavantajați datorită necunoașterii limbii italiene.

Scopul principal al asociației a fost și este să aducă o gamă largă de informații corecte românilor care trăiesc pe teritoriul torinez, să promoveze o imagine pozitivă a României și a românilor în Italia, să reușească să intervină în momentele de criză pentru comunitate. Datorită experienței din teritoriu și a unei bune cunoașteri a diverselor realități prezente în comunitatea română, asociația a reușit să colaboreze cu autoritățile locale în găsirea soluțiilor de rezolvare a unor cazuri deosebite.

Un alt scop de o importanță majoră este acela de menținere a identității românești. Printre alte activități, amintim inaugurarea „Casei române” în incinta sediului asociației, participarea la cea de-a treia conferință referitoare la imigrare din data de 23 septembrie 2007, alături de Regione Piemonte, Provincia din Torino și Primăria din Torino, participare la Forumul românilor din Italia, organizat la Milano de către M.A.E., 24–25 mai 2008, Cenaclul literar „Perfect simplu” constituit în data de 25 mai 2008 pentru punerea în valoare a aptitudinilor artistice și promovarea culturii românești, participare la Conferința organizată de Universitatea din Torino în colaborare cu Fundația Fabretti intitulată *Antropologie istorică în istoriografia română contemporană*, 3 iulie 2008. În anul 2009, Asociația „Frăția” a inițiat un ciclu de conferințe intitulat „Cunoaște România”: *Imigrarea românilor în Italia, Istoria și cultura României, Comunitatea română în Piemonte, România turistică*.

Asociația Culturală „Bucovina” a fost fondată pe 3 ianuarie 2007, ziua intrării României în Comunitatea Europeană, la inițiativa unui grup de cadre didactice originare din Bucovina. Ideea creării unei asociații a pornit de la faptul că, în Italia, și în special în zona Piemonte, unde se află, românii erau la acea vreme foarte slab reprezentați, observându-se necesitatea unei minime organizări în acest sens. S-a format, prin urmare, „Bucovina”, o asociație fără scop lucrativ, bazată pe voluntariat și care își desfășoară activitatea în domeniul culturii, tradițiilor și artei românești

promovând libertatea individuală, respectarea valorilor democratice și a drepturilor omului, și contribuind la formarea unei societăți deschise și multiculturale. Cu timpul, grupului i s-au alăturat și alte persoane provenind din diverse regiuni ale țării, dar care împărtășesc aceleași valori cu cele exprimate în statutul asociației. În acest scop, asociația desfășoară diverse activități cum ar fi:

- activități culturale;
- activități sportive;
- activități recreative;
- activități sociale.

Dintre acțiunile organizate de Asociația „Bucovina” amintim:

- Expoziția de fotografie *Apocalipsa de la Arbore*, septembrie 2007, cuprinzând 40 de fotografii realizate de prof. Gheorghe Dolinschi din Arbore, județul Suceava, menite să prezinte „moartea” și „renașterea” unui sat din România în urma inundațiilor din august 2006. Cu acest prilej s-a vorbit despre tradițiile românești legate de înmormântare, s-au servit mâncăruri tradiționale românești.
- 21 iunie 2008 – *Bar Linguistico Romeno – Bar Linguistic Românesc*: proiect realizat în colaborare cu Politehnica din Torino și Centrul Cultural „Spazio 211”. Proiectul a avut scopul de a contribui la cunoașterea limbilor și culturilor de pe teritoriul Italiei, prin organizarea de întâlniri între cei care vorbesc, studiază sau sunt curioși să descopere tradițiile altor popoare. Invitați speciali la această serată au fost: lector universitar Ileana Bunget de la Catedra de limba română a Universității din Torino, Pietro Cingolani – antropolog, Roberto Merlo – profesor universitar, Ilaria Colmoli – studentă și realizatoarea a două filme de scurt metraj despre tinerii imigranți; au mai participat jurnaliști, artiști români cărora li s-a alăturat un numeros public.
- 25 iunie 2008 – Biblioteca Civică din Torino, Universitatea de studii din Torino, Forumul Internațional European de Cercetare a Imigrației, Institutul Român de Cultură și Cercetare Umanistică de la Veneția, Muzeul Național al Cinematografiei din Torino, sub patronatul Consulatului General al României din Torino, au organizat o prezentare de filme și literatură românească, prilej cu care a fost lansată cartea Simonei Amariței (președintele Asociației „Bucovina”), *Guardami negli occhi* (Uită-te în ochii mei), alături de cărțile poetului Viorel Boldiș și ale prozatoarei Valeria Mocănașu.
- Proiectul *România – o țară de descoperit: Torino – Rădăuți: prietenie între două popoare și două culturi*. În perioada 1–6 iulie 2008, în cadrul proiectului realizat între ARCI Torino și Asociația Culturală „Bucovina” a avut loc un schimb cultural între Torino și Rădăuți. Cincisprezece artiști italieni (o pictoriță, doi chitariști interpreți de muzică clasică, un grup de muzică etnică și un regizor) au reprezentat arta, cultura și tradițiile italiene în cadrul Zilelor Rădăuțiului și Festivalului Internațional Arcanul (ajuns în acest an la a XVII-a ediție), urmând ca, anul viitor, cincisprezece interpreți români reprezentând aceleași genuri artistice să participe din partea României la Torino. La invitația Asociației Italienilor din România, grupul a

- susținut un program artistic la Fălticeni, la Muzeul de Artă „Ion Irimescu”. Cu acest prilej, artiștii italieni au vizitat mănăstirile din nordul Bucovinei, muzeele și monumentele istorice.
- 21 noiembrie – 21 decembrie 2008: proiectul *Aceasta este țara mea*. Ciclul de lecții „Aceasta este țara mea” a constat dintr-o selecție de cinci documentare produse în ultimii ani, având ca subiect România și problemele imigranților români în Italia, realizate de tineri regizori români și străini. Vizionarea documentarelor s-a făcut în cele trei sedii ale Liceului „Boselli”, școala cu un număr foarte mare de elevi români, după un program stabilit împreună cu conducerea școlii și cu elevii, în cadrul orelor de curs. Scopul inițial al proiectului era de a începe un dialog între diferitele grupuri etnice care există în școlile italiene, având în vedere că, de cele mai multe ori, se știe prea puțin despre România și despre mediul din care provin elevii români. Acest lucru generează, de cele mai multe ori, prejudecăți foarte greu de înlăturat și, prin urmare, un mediu prielnic pentru formarea rasismului sau al xenofobiei, la aceasta contribuind foarte mult și presa italiană. Existența unui context de acest gen duce la formarea în școli a unor grupuri de elevi separate care nu dialoghează între ele. S-a pornit de la faptul că cinematografia oferă un instrument optim de comunicare, fapt probat de interesul pe care elevii l-au arătat, stabilind o punte de legătură între ei. Filmele au evidențiat probleme care există în rândul adolescenților, dar despre care aceștia nu au avut niciodată posibilitatea să discute deschis.
  - 11 noiembrie 2008 – 21 aprilie 2009: Realizarea unui dicționar româno-italian în colaborare cu Asociația „Laboratorio Creativo” – Torino. Titlul dicționarului *Conosci Il tuo vicino* (Cunoaște-ți vecinii) sugerează vocabularul de bază necesar în exercitarea unor profesii și în conversația zilnică. Proiect coordonat de către Asociația „Laboratorio Creativo”; Proiectare și supraveghere: Stefano Di Polito, Filippo Laurenti, Alberto Robiati; Coordonare de redacție: Filippo Laurenti; Redacție: Simona Amariței, Elena Corniglia; Traducere: Simona Amariței, Roberto Merlo; Imagini, fotografii: arhive personale ale autorilor; Ilustrație: Corina Pătrăucean; Caricaturi: Simona Amariței (<http://www.laboratoriocreativo.com/progetti/conosciiltuovicino.htm>).

Asociația „Aripa” are un caracter cu totul deosebit, fiind fondată de pictorița Mariana Papară; obiectivul principal este promovarea artei românești și a dialogului prin artă, în general. În galeria de pictură „Aripa” din Torino, au loc expoziții cu lucrări nu doar ale artiștilor români, ci și ale celor italieni sau de alte naționalități. Mariana Papară, pictor apreciat, cu multe premii în palmares, a inițiat și o școală de pictură pentru copii, știind să le trezească gustul pentru frumos și cultivându-le talentul.

O altă dimensiune importantă pentru păstrarea și cunoașterea spiritualității românești o aduce Asociația Culturală „Carpatina” al cărei scop central îl constituie editarea ziarului „Obiectiv” unde se publică articole în limba română dar și în

italiană. Regretăm lipsa din bibliotecile României a acestui ziar care constituie o radiografie a vieții românilor din Torino.

Toate acestea sunt câteva dintre activitățile susținute de asociațiile românești din Torino, care vin în sprijinul păstrării și definirii identității naționale într-un oraș multicultural. Rolul lor este de a stabili punți de comunicare între persoane de diferite naționalități, astfel încât să se stabilească un dialog socio-cultural util și real.

Bibliografie

Pittau, Ricci, Silj 2008: Franco Pittau, Antonio Ricci, Alessandro Silj, *Romania: Immigrazione e lavoro in Italia*, Caritas Italiana, Roma.
Immigrazione. Dossier Statistico 2008, Caritas/Migrantes, Edizioni Idos, Roma, 2008.

The Romanian Associations in Turin: A Contemporary Presentation

For immigrants it is very important to meet each other in the foreign city they settled and to feel they belong to the same community. This opportunity is offered, beside church, by the cultural associations. It is the case of the Romanian cultural associations that I had the opportunity to visit in Turin, Italy, with the occasion of a project referring to the Romanian community in this Italian city, a project financed by the Romanian Ministry of Foreign Affairs. The interdisciplinary team, whose leader I was, carried on research regarding multiple aspects of the integration of the Romanian immigrants into the host-society as well as the efforts of keeping their national identity. A means for achieving these two goals are the Romanian associations in Turin. They act as a go-between because they help Romanians learn the Italian language, get accustomed with the Italian laws and official documents they need but they also organize exhibitions on different religious and national holidays, they organize national festivals, they invite Romanian producers of movies or Romanian writers to deliver conferences on different themes referring to Romanian life and to read from their novels or poems. I shall mention just a few of these cultural associations as they are numerous: "Frația" Italian-Romanian Association, „Bucovina” Association, „Carpatina” Association and „Aripa” Association. „Frația” was the first Romanian association founded in that area immediately after 1989, when the communist regime was abolished in Romania. It played a very important part in the integration of the newcomers as Romanians were not accustomed to the Italian language and the Italian laws. The goal of “Carpatina” Association is to edit “Obiectiv” Romanian-Italian newspaper presenting news in the Romanian community in Italy both in Romanian and Italian languages. “Aripa” association develops activities in painting and sculpture as its president is a painter who owns the only Romanian art gallery in Piemonte region. The Romanian associations help very much Romanians to integrate into the Italian society as well as to maintain alive their conscience of belonging to Romania. After thousands of Romanian families have settled in Piemonte region these associations have started to organize courses of Romanian language as it is obvious that Romanian children forget their native language and national culture.

*Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
IAȘI, ROMÂNIA*